

PICTORUL FERENCZY JÓZSEF (1866–1925) ȘI COLECȚIONARI DE ARTĂ DIN TIMIȘOARA

Marius Cornea*

Cuvinte cheie: pictorul Ferenczy József, Timișoara, colecționari de artă, Ervin Salló, Pogány Mihály și László, familia dr. Moritz și Bianka Schönberger, poetul Endre Károly, Else Kornis, medicul Eugen Schuber, Olga Suits

Keywords: painter Ferenczy József, Timișoara, art collections, Ervin Salló, Pogány Mihály and László, the family of dr. Moritz and Bianka Schönberger, poet Endre Károly, Else Kornis, physician Eugen Schuber, Olga Suits

The painter Ferenczy József (1866–1925) and the art collectors in Timișoara (Abstract)

The Art Museum of Timișoara is the institution that has preserved the memory of collectors from the historical Banat, a region from the today western Romania, by works of art acquired or donated when the Historical and Archaeological Society of Banat was founded in 1872 in the city of Timișoara, then one of the cities within the Austro-Hungarian Empire.

The current study deals with the art collectors in Timișoara during the XXth century and their interest for the oeuvre of the painter Ferenczy József (1866–1925), who made studies in Budapest and Paris at the Julian Academy. From 1901 the painter has settled down in Timișoara, becoming of one the most requested portraitist within the city. The article presents the Museum of Banat's acquisitions policy between the 1950s and the 1960s, during the period of dissolution of the collections assembled between the two World Wars and the valorisation of the oeuvre of the painter Ferenczy József through an exhibition from the year 1973 with the art works from the collections of the poets Endre Károly and Kuban Endre, the Mühle family, the physician Eugen Schuber, and Olga Suits, the muse of the painter Ștefan Szönyi.

Instituția care păstrează amintirea unor colecționari din Banatul istoric este Muzeul de Artă Timișoara, înființat în anul 2006 prin transformarea Secției de Artă a Muzeului Banatului, locul unde sunt conservate mărturiile despre fenomenul colecțiilor de artă o dată cu Societatea de Istorie și Arheologie din Banat în anul 1872. Prin donația testamentară din 18 septembrie 1895, majoritatea lucrărilor din colecția lui Zsigmond Ormós (Pecica, 20 februarie 1813 – Budapesta, 17 noiembrie 1894) au intrat în patrimoniul acestei societăți, constituind nucleul actualei colecții de pictură și grafică europeană (secolele XV-XX) și al colecției de artă din Banat. Prefect al comitatului Timiș în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, colecționar și istoric de artă, Zsigmond Ormós a avut o contribuție remarcabilă în domeniul muzeologiei din această provincie prin publicarea catalogului colecției sale de artă în 1874 (ediția a doua revizuită și adăugită din 1888) și înființarea Societății de Istorie și Arheologie din Banat, precum și obținerea unei clădiri pentru muzeul din Timișoara.

În *Dicționarul colecționarilor de artă din*

România, apărut în anul 2011, sunt consemnate 249 de colecții de artă și 681 de persoane menționate în sursele bibliografice cu lucrări ale unui singur artist în colecție. Doar opt deținători de bunuri cu valoare artistică din Timișoara și unul din Lugoj sunt prezenți în lista celor 681 de colecționari, nefiind documentată prin fișă nicio colecție din Banat în cadrul celor 249 menționate anterior. În dicționarul său, Vasile Petrovici citează trei cataloage de expoziții dedicate lui Sándor Ziffer (1957)¹, Ion Theodorescu-Sion (1971)² și Aurel Ciupe (1980)³, alături de numele colecționarilor Sándor și Ödön Borgida (coproprietarii librăriei Moravetz), dr. Eugen Schuber (medic), Sim. Sam. Moldovan (autorul monografiei Oraviței) și Martin Szász pentru pictura lui Sándor Ziffer, în timp ce medicul Florin Atanasescu este menționat cu lucrări de Ion Theodorescu-Sion, iar pentru pic-

* Muzeul de Artă Timișoara, Piața Unirii nr. 1, corneamarius@hotmail.com

¹ Borghida 1957.

² Schöbel-Clonar 1971.

³ Ciupe 1980.

tura lui Aurel Ciupe sunt amintiți avocatul Ionel Ciupe (în mod greșit menționat ca fiind medic), colonelul Florea Branic din Timișoara și medicul Ion Mihoc din Lugoj⁴. Colecționarii amintiți în catalogul expoziției Ziffer din anul 1957 aparțin cercului pasionaților care au alcătuit colecții de artă în perioada interbelică, alături de avocatul Ionel Ciupe, în timp ce colecționarii Atanasescu, Branic și Mihoc și-au format colecțiile după al doilea război mondial.

Organizarea expoziției temporare *Colecții în colecția de artă a Muzeului Banatului* și publicarea catalogului de expoziție în 2001 au marcat o etapă în domeniul cercetărilor colecțiilor de artă, care au fost alcătuite cu precădere în secolul al XIX-lea și în perioada interbelică în Banat, Elena Miklósik, curatoarea expoziției, punând în evidență rolul jucat de reprezentanți ai aristocrației (comitele suprem Ormós Zsigmond, conții Karátsonyi de Banloc și Beodra), dar și ai meseriilor liberale (medicul Eugen Schuber, inginerul scriitor Virgil Birou, judecătorul scriitor Gozsdu Elek, cei trei frați Kepecs)⁵. Deținătorii din Timișoara ai unor bunuri culturale cu valoare artistică au colaborat cu muzeografi Secției de Artă a Muzeului Banatului la organizarea expozițiilor temporare dedicate unor artiști, care au fost activi în secolul al XIX-lea și în perioada interbelică în partea de vest a teritoriului actual al României: Ferdinand Gallas (1965, 2003), Alexandru Popp (1966, 1988), Ștefan Jäger (1967), Oskar Szuhaneck (1967, 1972, 1987, 2007), Catul Bogdan (1970), Ion Isac (1971, 1973, 2000), Ferenczy József (1973), Ștefan Szönyi (1974, 1984, 1988), Aurel Ciupe (1975), Nicolae Popescu (1977), Corneliu Liuba (1980), Julius Podlipny (1974, 1983, 1988, 1998), Tibor Bottlik (1982). Care este importanța acestor expoziții pentru cercetarea colecțiilor de artă formate în Banat?

O mărturie despre gustul și alegerile celor pasionați de artă din perioada interbelică este conservată și în interviul din 2003 cu profesorul Ervin Salló din arhiva Fundației *A treia Europă*: “Tatăl meu a fost un mare prieten al artei. I s-a făcut și un bust, de către Rubletzky, care era un polonez. Tabloul cu acel peisaj de Caraș este făcut de Albert Krausz, care a fost evreu. Peisajul acela furtunos, întunecat, din mijloc, a fost făcut de Sebastian Rotschingk, un neamț; peisajul acela cu vaci, porțiuni dintr-o pădure, a fost făcut de Pál, un ungur; tabloul acesta e o porțiune riverană dintr-un fluviu, cred că de Sárossy pictat.

(*I-ați cunoscut pe cei care au pictat tablourile acestea?*) Da, păi au umblat la noi în casă, au trăit la noi mult timp, căci au fost musafiri aproape zilnici. Nu ne-a interesat cine ce etnie sau ce religie are, nici măcar atitudinile politice nu ne-au interesat, dar erau prieteni cu taică-meu. Podlipny Julius, care de fapt era slovac, ca să fie paleta completă, era prieten și el cu taică-miu, și el avea concepții politice de extremă stânga, iar unul din frații Ferch a fost nazist. Se întâlneau, discutau (...)”⁶.

Ervin Salló senior, tatăl celui interviuat, a donat muzeului încă din anul 1933 lucrarea artistului, care a expus în Timișoara, János György Simon, *Stradă din Maroc* (datată 1930, nr. inv. 720). Prieten al artiștilor, Ervin senior a fost portretizat de Podlipny Gyula în 1934 (pastel) (fig. 1) și de Krausz Albert în 1932 (ulei pe pânză, fig. 2), bustul lui în bronz fiind executat de Rubletzky Géza (fig. 3). În proprietatea familiei se mai aflau o plachetă din bronz cu chipul doamnei Salló Raimunda Beatrix (fig. 4), realizat de același Rubletzky și portretul fiului ei, Ervin Raimund, pictat de Krausz în 1933 (fig. 5), alături de placheta în bronz cu chipul poetului Ady Endre, văzut frontal, realizată de Gallas Nándor⁷ și 6 lucrări Podlipny în pastel și conté, *Bătrâna cerșetoare* participând la expoziția retrospectivă din 1983 și în 2014 la expoziția temporară *Artă interbelică din Banat* organizată de Muzeul de Artă Timișoara⁸.

În arhiva Muzeului Național al Banatului se află o adresă din 1968 către forurile centrale din București și cele regionale din Timișoara privind achizițiile instituției în perioada următoare celui de al doilea război mondial: intervalul 1952–1967⁹. Documentul are o importanță deosebită pentru cei interesați de studiul colecțiilor de artă formate în Timișoara în perioada interbelică, depunând mărturie despre actanții principali de pe scena artelor vizuale dintre cele două conflagrații mondiale: pictori, sculptori, graficieni, critici de artă, poeți, farmaciști, medici și avocați, din toate comunitățile cultural-lingvistice ale orașului Timișoara. Politica de achiziții de opere de artă a muzeului în acea perioadă a beneficiat de consilierea unui comitet format din Marius Moga, directorul Muzeului

⁶ Site-ul www.memoria.ro (accesat în 4 martie 2014), Arhiva de istorie orală a Fundației *A treia Europă*, interviu realizat cu ing. Ervin Sallo, născut în 1929, autor: Roxana Onică, 2003.

⁷ Hajnalka Salló, comunicare verbală, 17 septembrie 2014.

⁸ Podlipny-Hehn – Babeți 1983, nr. cat. 9.

⁹ Arhiva Muzeului Național al Banatului, referatul nr. 376 din 18 iunie 1968 privind lucrările de artă achiziționate în perioada 1952–1967.

⁴ Petrovici 2011, 120, 122, 125, 143, 145.

⁵ Miklósik 2001.

Banatului, graficianul Julius Podlipny, sculptorul Andrei Orgonaș și pictorul Franz Ferch.

În anul 1973 Muzeul Banatului Timișoara a organizat expoziția retrospectivă dedicată pictorului Ferenczy József, născut la Târgu Mureș în 17 decembrie 1866 în familia organistului Ferenczy István. În 1886 este ucenic în atelierul fotografului Karol Divald la Eperjes, căsătorindu-se cu fiica acestuia, Emilia. Ferenczy intră în atelierul pictorului Karlovsky Bertalan din Budapesta, iar în perioada 1892–1894 frecventează Academia Julian din Paris la clasa profesorilor L. Doucet și A. Bramtot. După frecventarea școlii particulare a pictorului Benczur Gyula din Budapesta în 1899, artistul se va stabili în 1901 la Timișoara, devenind un portretist cu multe comenzi din partea oficialităților locale. Participă la Saloanele de iarnă din Budapesta (1902–1903, 1904–1905, 1909) și la Saloanele Naționale Maghiare organizate la Timișoara în 1906 și 1910. Face călătorii de studii la München (1895, iarna 1906–1907) și în Italia (1904, 1923). Execută frescele capelei piariștilor din Timișoara în perioada 1909–1910, fiind prezent în perioada 1911–1924 în expoziții colective din Budapesta, Vârșeț, Suboțița și Timișoara. Ferenczy József a decedat la Timișoara în 30 noiembrie 1925 în vârstă de 59 ani¹⁰.

Lucrările lui Ferenczy József au participat la Salonul Național Maghiar deschis la Timișoara în perioada 30 septembrie – 7 octombrie 1906, în această expoziție cu 305 lucrări Banatul fiind reprezentat și de creațiile lui Bottlik Tibor, de cele 3 studii în cărbune ale tânărului Oskar Szuhaneck (nr. 203, 233, 234) și naturile statice semnate de Viola Ányos (nr. 152, 208). Catalogul Salonului Național a fost publicat la editura Uhrmann din Timișoara și putea fi achiziționat la prețul de 20 de filleri¹¹. Lucrările lui Bottlik Tibor sunt menționate la nr. 46 – *Arckép* (olajf.) (colecție particulară), 63 – *Arcképtanulmány* (olajf.) – propus spre vânzare cu 800 k. și nr. 92 – *Bátyán arcképe*, nr. 155 – *A mi udvarunk* (Curtea noastră) și 135 – *Önarckép* (autoportret, ulei), alături de cele 3 lucrări semnate de Ferenczy: la nr. 5 – *Visszaemlékezés a temesvári csatára* (olajf.) – prețul de vânzare 1400 korona și la nr. 84 – *Tacsó* (pastell) cu prețul de 180 korona, împreună cu *Portretul canonicului Dr. Szentkláray Jenő* (1903, ulei pe pânză) din proprietatea Societății *Arany János*, ulterior depus la Muzeul Banatului¹². La Salonul Național Maghiar organizat în 1910 la Timișoara cu 373 de lucrări, Ferenczy participă cu

10 picturi, pasteluri și desene, menționate în catalog la nr. 337–346, alături de două picturi executate de Oskar Szuhaneck (nr. 347–349 în catalogul expoziției)¹³.

După dispariția pictorului Ferenczy József, văduva artistului a organizat la sfârșitul lunii ianuarie 1926 în Timișoara o expoziție cu lucrările rămase în atelier. Cele 126 de lucrări de pictură și grafică au fost expuse și oferite spre vânzare la *Atheneum* în perioada 31 ianuarie – 14 februarie, în sălile redacției ziarului *Temesvári Hírlap* din Piața Libertății. Un exemplar al catalogului „expoziției lăsamântare a artistului pictor Josif Ferenczy” (fig. 6) s-a păstrat în biblioteca pictorului Oskar Szuhaneck (1887–1972) cu atelierul în aceeași Piață a Libertății, care a publicat un articol în 1911 despre frescele executate de Ferenczy în capela piariștilor¹⁴. Acest catalog trilingv de opt pagini (română-maghiară-germană), publicat în 1926 la tipografia Hunyadi din Timișoara, reprezintă un document de valoare excepțională pentru studierea lucrărilor lui Ferenczy, alături de catalogul elaborat în 1973 cu ocazia expoziției retrospective organizată de Secția de Artă a Muzeului Banatului din Timișoara.

După expoziția din 1926 Muzeul Banatului a achiziționat de la văduva artistului șapte lucrări de grafică: portretele lui Salácz Béla, președintele Tribunalului Timiș, al judecătorului Gozdsu Elek, scriitor și colecționar de artă, al preotului-scriitor Szabolcska Mihály și al scriitorului rus L. N. Tolstoi, alături de cele trei desene cu imagini din Timișoara veche – Piața Balaș și Biserica românească din Fabric¹⁵. Organizarea expoziției Ferenczy în sălile redacției *Temesvári Hírlap* de la etajul I al clădirii din colțul Pieței Libertății nu a reprezentat un episod singular în activitatea lui Pogány Mihály (fig. 7) și a fiului său, László, proprietari ai ziarului, editori și jurnaliști, care au format o colecție de artă. Ferenczy a realizat ex-libris-ul pentru Pogány Mihály (fig. 8), iar Podlipny Gyula ex-libris-ul pentru László.

¹³ Nemzeti Szalon 1910.

¹⁴ Oskar Szuhaneck, *Die Fresken der Piaristenkappelle*, în *Neue Temeswarer Zeitung*, 25 martie 1911.

¹⁵ *Portretul lui Salácz Béla, președintele Tribunalului*, 39,5 × 29,5 cm, creion pe carton, nr. inv. 709; *Biserica românească din Fabric*, creion pe hârtie, 23,5 × 29,5 cm, nr. inv. 710; *Curtea casei din Piața Balaș*, creion pe hârtie, 28 × 24 cm, nr. inv. 711; *Portretul lui E. Gozsdulpe verso: schița unei dansatoare*, cretă colorată, 27 × 23 cm, nr. inv. 712; *O parte din curtea casei din Piața Balaș*, creion, 36 × 27 cm, nr. inv. 713; *Portretul lui Szabolcska Mihály*, cărbune, 42 × 32 cm, nr. inv. 714; *Portretul scriitorului Tolstoi*, cărbune pe carton, 61,5 × 41,5 cm, nr. inv. 715.

¹⁰ Radu 1973, 6–7.

¹¹ Nemzeti Szalon 1906.

¹² Muzeul de Artă Timișoara, nr. inv. 335.

În aceste spații au fost organizate numeroase expoziții în perioada interbelică, inclusiv pentru pictorul Anton Rugescu și sculptorul-pictor Gheorghe Groza, grație interesului familiei Pogány pentru artele plastice. În anii '20 ziarul *Temesvári Hírlap* a organizat o strângere de fonduri pentru o placă memorială a lui Ady Endre, fixată pe casa din cartierul Iosefin pe strada János Arany la nr. 12 (azi, str. Ion Ghica), unde a locuit poetul, portretul în relief al lui Ady Endre fiind executat de Gallas Nándor¹⁶. Pogány László a publicat un articol în ziarul *Temesvári Hírlap* după decesul pictorului Ferenczy József în noiembrie 1925¹⁷.

Pogány László (fig. 9, 10) s-a născut la Győr în 1901 ca fiu al ziaristului Mihály și al Eugeniei (născută Fuchs, din Jebel). S-a căsătorit cu Annamaria (1907–1989), una dintre ficele medicului Lichtscheindl Géza, directorul spitalului din cartierul Cetate¹⁸. Cei doi au format o colecție importantă cu lucrări de Lotz Károly, Stevan Alexici, Adolf Humborg, Szuhaneck Oskar, Litteczky Endre și, în special, Varga Albert, alături de caricaturi ale personalităților timpului executate de Nándor Kóra Korber și publicate în paginile ziarului condus de Pogány László. După falimentul din 1938 familia este obligată să vândă casa de pe strada Remus nr. 13, din cartierul Elisabetin și să se mute în casa bunicii Lichtscheindl din cartierul Fabric. Înainte de decesul survenit în 1956, Pogány László a vândut Muzeului Banatului câteva lucrări de Varga Albert și Stevan Alexici¹⁹, păstrând în familie portretele sale executate de Novák Rezső în 1909 și Litteczky Endre în 1934, alături de caricatura sa (fig. 11) și ale prietenilor săi realizate de Nándor Kóra Korber: Járóssy Dezső, Scheer József (proprietarul cafenelei *Palace* din Timișoara), Szini Gyula, Kastriener

Samu, Karinthy Frigyes, dr. Pál, Finta Zoltan și Endre Károly (fig. 12).

Numele poetului-colecționar Endre Károly este întâlnit și cu ocazia expoziției retrospective a pictorului Ferenczy József, organizată de Stella Radu în anul 1973 la Muzeul Banatului Timișoara, fiind expuse cu acea ocazie 37 de picturi și 19 lucrări de grafică din patrimoniul muzeului și din colecții particulare. Lista lucrărilor Ferenczy aflate în proprietate privată în anul 1973 poate fi alcătuită pe baza fișelor din catalogul expoziției, constituindu-se într-o adevărată radiografie a fenomenului colecțiilor de artă din Timișoara prin participarea celor 17 colecționari particulari.

O prezență notabilă din cartierul Iosefin este constituită de lucrările împrumutate de inginerul Ferenczy László, fiul artistului: trei picturi în ulei (*Ghiveci cu mușcată*, *Matyok*, *Portretul soției artistului*, *Scenă religioasă*) și două desene (*Turnătorie*, *Fierăria Uzinei Reșița*), familiei Ferenczy aparținând și un caiet de schițe, diploma de studii, cartea lui Ferenczy despre cursurile teoretice despre pictură și cele două desene *În uzină* și *Învingătorii*. În același cartier locuia și Lucia Heim, care a împrumutat *Natură statică cu mușcată*.

Bulevardul Mihai Viteazu din cartierul Elisabetin și colecționarii săi se face remarcat prin lucrarea *Peisaj cu case* (ulei pe pânză) din colecția medicului Ernest Mühle, descendentul celebrelor dinastii de grădinari Niemetz și Mühle, care moștenise și portretul bunicului Wilhelm Mühle, realizat de Ferenczy, donat Muzeului Banatului de Clara Liselotte Basica Mühle în anul 1995²⁰. O altă colecție de pe același bulevard era reprezentată prin pictura în ulei *Zi de sărbătoare* (*Matyok*) din proprietatea doamnei Fogarassy Éva Klára, fiica lui Székely László, arhitectul-șef al orașului Timișoara, căsătorită cu medicul Fogarassy Zoltán. În cartierul Elisabetin locuiau Alex. Hladik, care a participat cu lucrarea *Învingătorii – alegorie* (ulei), Eugen Schaff (*Stradă din Neapole*, ulei pe pânză) și scriitorii Kuban Endre (*Tineri în port maghiar*, ulei pe carton) și Endre Károly (*În fața casei*, ulei pe pânză, 58 × 45,5 cm).

Fenomenul colecțiilor de artă din cartierul Fabric era ilustrat prin lucrarea împrumutată de Olga Suits, alături de trei picturi Ferenczy din colecția medicului Eugen Schuber și de două picturi din proprietatea inginerului lutier Cornel Suboni (*Visul ostașului*, 112 × 82 cm, ulei pe pânză; *Malul râului*, ulei pe pânză, 34 × 30 cm), înrudit prin soția sa Suboni Ildiko, născută Risztics, cu

¹⁶ Szekernyés 2013, 630–631.

¹⁷ Pogány László, *Ferenczy József*, în *Temesvári Hírlap*, 30 noiembrie 1925.

¹⁸ Dr. Geza Lichtscheindl (1851–1928) medic chirurg, a urmat cursurile Universității de Medicină din Viena. S-a căsătorit cu Maria, născută Ellinger (1869–1959), care în perioada interbelică a deschis o grădiniță pentru copii în limba germană, în cartierul Fabric, în ultima casă de pe str. Bușteni. Pogány András, născut în 1935, fiul lui László, comunicare verbală, 2 aprilie 2014. Vezi și Petri 1992, col. 1132–1133.

¹⁹ Albert Varga, *Autoportret*, ulei pe pânză, datat 1923, nr. inv. 1202; A. Varga, *Nud de bărbat șezând*, desen în creion, data 1925, nr. inv. 1203; A. Varga, *Nud de bărbat*, desen în creion, datat 1925, nr. inv. 1204; A. Varga, *Biserica Notre-Dame din Paris*, desen în conté nr. inv. 1205; Adolf Humborg, *Cap de bărbat*, ulei pe pânză, nr. inv. 1206; Stevan Alexici, *Trei orfani*, ulei pe pânză, nr. inv. 1207; Stevan Alexici, *Scenă de circiumă*, ulei pe pânză, datat 1921, nr. inv. 1208.

²⁰ Muzeul de Artă Timișoara, nr. inv. 5956.

dr. E. Risztics, care a expus *Malul râului* (ulei pe pânză).

Cele două surori Nemes Rozalia (1898–1979) și Uhljarik Elisabeta (1897–1995), comuniste ilegale, locuiseră în cartierul Fabric, dar după decesul soțului, Nemes Rozalia se va muta în blocul de lângă Primăria orașului, unde locuia sora ei, Uhljarik Elisabeta. Aceasta din urmă se transferă în București, după moartea surorii sale, la fiul ei, care studiasse științe politice. Nemes Rozalia a împrumutat muzeului două gravuri (*Peisaj cu copaci*, *Peisaj cu casă/Casă la țară*), iar Uhljarik Elisabeta o pictură (*Fată cu flori*, ulei pe placaj, 40 × 30 cm) și două lucrări de grafică (*Peisaj cu figuri*, guașă, 21 × 14 cm, *Mirii*, gravură). Casa familiei Nemes din Piața Traian și mormintele Nemes-Uhljarik din cimitirul din Calea Buziașului sunt mărturii tăcute ale istoriei unei familii din burghezia cartierului Fabric, cu interes pentru mobilierul istoric, o oglindă de dimensiuni monumentale păstrându-se astăzi în colecția unui medic din Timișoara. În proprietatea aceluiași medic se găsește și un desen (*Nud feminin*) al pictorului Varga Albert, cu care doamna Uhljarik Elisabeta era prietenă, împărțâșind aceleași convingeri politice²¹.

Adella Muth, probabil descendentă a avocatului Kaspar Muth, a participat cu lucrarea *Primăvara* (ulei pe pânză), alături de Fr. Pistori (*Peisaj cu bărci*, ulei pe carton) și dr. Marosi cu trei picturi în ulei (*Reșița noaptea*, *Bucătăria de vară*, *Crizanteme*).

Trei dintre colecționarii participanți cu lucrări la expoziția Ferenczy din anul 1973 se numără printre colaboratorii Muzeului Banatului la organizarea mai multor expoziții temporare: Endre Károly, medicul Eugen Schuber și Olga Suits.

Endre Károly a participat cu lucrări și la expoziția sculptorului Gallas Nándor în anul 1965 organizată de Annemarie Podlipny-Hehn, această expoziție reprezentând ocazia de a expune în Muzeul Banatului lucrări din colecții particulare pentru prima oară după al doilea război mondial, o stradă din Timișoara ocupând un loc remarcabil în cercul restrâns al colecționarilor: *strada Fucik din cartierul Elisabetin*, unde locuiau Kepecs Oskar²², fotograf și pasionat de turism montan,

²¹ Dr. Elena Bugarin, comunicare verbală, Timișoara, octombrie 2017.

²² Oskar Kepecs (1906–1981), născut într-o familie modestă de croitori evrei din Timișoara, locuind împreună cu surorile sale, Cecilia (1905–1997) și Magdalena (1908–1980) pe str. Fucik la nr. 9, a fost vecinul poetului-colecționar Endre Károly de la nr. 7A. Cei trei frați Kepecs nu s-au căsătorit și au cultivat pasiunea pentru artă și turismul montan, organizând excursii în Munții Carpați, la care a participat și Géza Kornis, fiul poetei Else Kornis. După decesul celor doi frați, Cecilia

Wisinger Endre²³, pianist și cântăreț de jazz și poetul Endre Károly. Colecționarii și lucrările de artă de pe aceeași stradă rămân în atenția muzeografilor cu ocazia unor donații sau achiziții, ca de exemplu, în anul 1974, când de pe str. Fucik nr. 7 muzeul a achiziționat de la Francisca Beck lucrarea lui Ferenczy *Tineri în fața casei* (ulei pe carton, nr. inv. 4175) și bustul doctorului Schönberger Moritz, realizat de Gallas, din colecția lui Endre Károly, care s-a căsătorit în 1929 cu văduva Bianka Schönberger.

În anul 1965 din colecția Endre Károly au fost prezentate în expoziția Gallas bustul doctorului Moritz Schönberger în bronz (fig. 13)²⁴ și bustul colecționarului poet Endre Károly în marmură (fig. 14). După moartea Biankăi în 1949, lucrările din colecția dr. Schönberger – Endre Károly au ajuns în strada Fucik la nr. 7A, în momentul în care poetul s-a recăsătorit cu Eta, născută Speidel (1897–1980), văduva inginerului Endre Koós (1889–1940). În anul 1988 legatarul testamentar a împărțit rămășițele colecției dr. Schönberger – Endre Károly cu descendenții surorii lui Endre din Cluj și a depus la Muzeul Banatului portretul poetului realizat de pictorul Oskar Szuhaneck în 1922²⁵. Mormântul Biankăi din cimitirul de pe str. Rusu Șirianu a fost vândut în 1988, numele ei fiind șters de pe lespeda de marmură roz, iar urna cu cenușa doctorului Schönberger, care a rămas în casa bunului său prieten Endre Károly vreme de 60 de ani, s-a pierdut²⁶.

La începutul deceniului trei personajul care adună în jurul său artiști și intelectuali locali este dr. Moritz Schönberger (1886 – 29 martie 1928).

a donat muzeului în 1982 un ceas Jugendstil și 4 vase Zsolnay, sute de cărți și albume de artă pentru biblioteca Secției de Artă a Muzeului Banatului. Oskar Kepecs a participat la expoziția Gallas din 1965 cu lucrarea *Mama curățind cartofi* (bronz).

²³ Endre Wisinger (Timișoara, 1924 – Köln, 1991), poreclit „a Viziló” a locuit pe str. Fucik la nr. 8, fiind prieten cu poetul Endre Károly, împrumutând pentru expoziția din 1965 bustul acestuia din urmă realizat în ghips de Gallas și un tors feminin. Înainte de a emigra în Israel, pianistul a vândut Muzeului Banatului două desene în cărbune, două pasteluri și un desen în creion de Podlipny, două desene în cărbune de Varga Albert, un ghips patinat de Gallas și un desen în cărbune de Leon Alex.

²⁴ Ferdinand Gallas, *Bustul doctorului Moritz Schönberger*, bronz, nr. inv. 4174, achiziție de la Endre Károly în 1974 (variante în ghips a fost reprodușă în revista *Banatul*, Timișoara, anul I, nr. 1, din ianuarie 1926).

²⁵ Oskar Szuhaneck, *Portretul poetului Endre Károly*, ulei pe pânză, 85 × 66,5 cm, semnat și datat în dr. jos *Szuhaneck O. 1922*, nr. inv. 5624, reproduș în: Miklósić 2006, 72.

²⁶ Francisc Márton, comunicare verbală, 9 octombrie 2014.

În necrologul publicat în ziarul de limbă germană *Temeswarer Zeitung* din 1928²⁷ este menționată originea socială modestă a celui care, mai târziu, alcătuiește o colecție de artă importantă alături de soția sa, Bianka²⁸. Muncește din copilărie și studiază medicina la Budapesta. În 1912 ajunge la Timișoara ca și *k.u.k. Assistenzarzt-Stellvertreter* în spitalul garnizoanei militare. Devine un membru „simpatc” al societății locale, dar părăsește orașul după numai șase luni pentru a se dedica carierei de medic civil. Înainte de război se întoarce în oraș și preia cabinetul de stomatologie al dr. Julius Áldor, care s-a sinucis²⁹. Dr. Schönberger și soția Bianka erau amfitrionii unui salon deschis artiștilor și intelectualilor orașului, în care cei doi vorbeau despre teoriile doctorului Sigmund Freud. În același ziar de limbă germană a fost publicat un articol în memoria doctorului colecționar scris de dr. Viktor Déznai, unul dintre apropiații familiei³⁰. Cine erau persoanele care frecventau casa lui *Schöni*? Cercul de prieteni și de artiști ai familiei dr. Schönberger erau pictori (Szuhanek Oskar, Varga Albert, Krausz Albert), sculptori (Rubletzky Géza, Gallas Nándor), graficieni (Podlipny Gyula), muzicieni (Kardos Magda) și ziariști (poetul Endre Károly)³¹.

În cartierul Fabric, la marginea parcului Coronini, pe Calea Andrásy (astăzi Bulevardul 3 August 1919) a fost inaugurată în noiembrie 1926 *Casa Artiștilor*, de către pictorul Varga Albert și

²⁷ *Temeswarer Zeitung*, 29 martie 1928, 7.

²⁸ Bianka Schönberger, născută Weinberger (1889–1949), recăsătorită cu Endre Károly (1893–1988), un bun prieten al dr. M. Schönberger.

²⁹ În 1920 publică lucrarea *Despre tratarea dinților și a gurii* la editura Moravetz din Timișoara. Mochacs 2013, 252.

³⁰ *Temeswarer Zeitung*, 31 martie 1928, 3–4, *In Memoriam Dr. Schönberger*, articol semnat de dr. Viktor Déznai (Arad, 1884 – Cluj, 1968). Viktor Déznai a studiat la Budapesta și Paris limba și literatura franceză; doctor în filologie; din 1907 profesor în Timișoara, publicist, cercetător în urbanistică, în perioada 1948–1950 profesor la Universitatea Babeș-Bolyai, unde a predat studii urbane. Din 1958 a lucrat la Biblioteca Academiei din Cluj.

³¹ Miklósik 2003, 5. Vezi și Podlipny-Hehn – Babeți 1983, 99–100. Gallas a realizat o serie de busturi în bronz, piatră, marmură sau ghips pentru acești prieteni: *Bustul pictorului Varga Albert*/1926, ghips alb, nr. inv. 1304, achiziție din 1957 de la librăria Borgida Sándor, reproduș în revista *Banatul*, anul I, nr. 2, din februarie 1926; *Portretul lui Varga Albert*/1924, medalion ghips, nr. inv. 1312, achiziție de la graficianul Julius Lausch, din 1957; *Portretul pictorului Oskar Szuhanek*/1928, bronz, nr. inv. 1451, achiziție de la Oskar Szuhanek, din 1961; *Portretul poetului Endre Károly*, marmură, nr. inv. 1781, achiziție de la Endre Károly, 1965; *Portretul lui Varga Albert*, piatră, nr. inv. 2843, achiziție de la Andor Emerich, din 1972; *Portretul poetei Else Kornis*, ghips patinat, nr. inv. 5052, donație din anul 1981 din partea scriitorului Erik Májtenyi, rudă cu Else Kornis.

graficienii Kóra Korber Nándor și Podlipny Gyula, în mansarda imobilului de la nr. 4 închiriat de la bancherul Lovas. Cei trei au organizat școala de pictură și sculptură *Ars*, Kóra Korber urmând să predea grafica artistică și decorativă, litografia și gravura, precum și istoria artei grafice³².

Rudele familiei Kornis au păstrat o galerie de portrete ale bunicilor, mătușii Eugenia (Jenny) și unchiului Ferenc, personaje din burghesia orașului Timișoara, care în primele decenii ale veacului al XX-lea au lansat comenzi de portrete artiștilor locali: Ferenczy József a executat portretul bunicii Fanny Kohn (fig. 15), Szuhanek Oskar portretul bunicului Adolf Kohn (fig. 16, 17) și a mătușii Eugenia/Jenny Kohn, căsătorită Mann (fig. 18), iar Varga Albert a realizat portretul unchiului Mann Ferenc (fig. 19). În proprietatea descendenților familiei din Israel sunt păstrate astăzi cele patru portrete împreună cu un autoportret al lui Varga Albert (fig. 20), în memoriile lui Geza Kornis³³ fiind evocate aceste persoane:

”Firma *Adolf Kohn și Fiul* avea și în Iosefin, un cartier al orașului Timișoara, o filială condusă de unchiul Emil – o altă legătură cu familia Mann. Mătușa Jenny era o bucătăreasă și o cofetăreasă extraordinară. Rețetele din cartea de bucate a lui Bandi provin, în cea mai mare parte, de la mama sa. Această artă a mătușii era cunoscută, iar prăjiturile ei erau apreciate. De aici și versul lui Feri și Bandi din limba maghiară: „és amikor megszólalt a tésztajelző gépe, megjelent a Reiter család igen számom népe!” (când suna mașinăria, care semnală servirea prăjiturii, își făcea apariția și numeroasa familie Reiter). În timpurile în care a trăit tanti Jenny nu cunoșteam cuvântul „hobby”. Ea însă avea un hobby: iubea, mai presus de orice, obiectele antice. Cumpăra mobilă veche, lucruri din sticlă, o jucărie ce reprezenta o păpușă ce cânta diferite melodii la pian și multe altele. Am văzut aceste obiecte în locuința lui Feri din București, chiar și Erich a mai moștenit câteva. Câteva versuri au apărut și pentru acest hobby: „éhezünk, éhezünk, de antikot vesszünk” (flămânzim, flămânzim, dar cumpărăm anticități)³⁴.

Geza Kornis, fiul poetei Else Kornis (1889–1983)³⁵, scrie în memoriile sale despre cei care frecventau casa Kornis din Timișoara: „Printre prietenii de familie se numărau sculptorul Gallas

³² Miklósik 2006, 9, 46.

³³ Portretul lui Geza Kornis a fost realizat de Ștefan Szönyi (ulei pe pânză, colecție particulară).

³⁴ Kornis 2009, 215.

³⁵ Portretul bust al poetei Else Kornis a fost executat de Ferdinand Gallas (Muzeul de Artă Timișoara).

Nándor, pictorul Krausz Berci, Szuhaneck Oskar, poetul și scriitorul Károly Endre și alții. Și cu Jenny Janura a legat o prietenie ce a durat până la adânci bătrânețe (...) La noi existau seri culturale în care acești intelectuali se întâlneau, dar și alții. Casa noastră era locul unor astfel de întâlniri³⁶. În proprietatea familiei Kornis s-au mai păstrat ex-libris-ul Else Kornis realizat de Gallas, masca din ghips al lui Edith Janura, sora mai mică a lui Jenny și desenul în creion cu soldați prizonieri în primul război mondial din caietul cu suveniruri al poetei Else Kornis (1889–1983), care obișnuia să organizeze un salon literar-artistic în casa Kornis și invita prietenii să lase o amintire scrisă sau desenată într-un caiet.

Un caz particular în rândul colecționarilor de artă din Timișoara l-a reprezentat familia Szobovich cu 16 picturi Oskar Szuhaneck, alături de lucrări semnate de Ferenczy József, Szuhaneck realizând trei portrete pentru membrii familiei Szobovich: bunica Wilhelmina, fiul Ernő și nepotul Paul³⁷.

Prieten al artiștilor și oamenilor de cultură ai orașului, dr. Eugen Schuber (1906–1999) a avut cabinetul de medicină generală pe str. Ștefan cel Mare nr. 5, în cartierul Fabric, iar în locuința sa de pe Bulevardul 3 August 1919 nr. 8 își etala lucrările la parterul unei case de la sfârșitul secolului XIX³⁸. Pentru expoziția Gallas din 1965 dr. Eugen Schuber a împrumutat Muzeului Banatului zece lucrări, printre care și masca poetului Endre Károly în ghips³⁹, rămânând în memoria urbei drept cel mai pasionat colecționar de sculpturi Gallas⁴⁰, în timp ce la expoziția retrospectivă Ferenczy din anul 1973 a participat cu trei picturi – *Peisaj cu dealuri*, *Natură statică cu mușcate* și *Cireadă de vaci*⁴¹. Dr. Eugen Schuber, născut la Timișoara, era fiul lui Johann Schuber și al Paulinei Hausz, germani șvabi din Banat. În anii '20 a urmat cursurile Facultății de Medicină din Budapesta, fiind un pasionat jucător de șah și având ocazia să joace

cu campionul mondial Alehin, în timpul studenției. În Timișoara, după al doilea război mondial, este membru al clubului de șah *Sănătatea* alături de Robert Patera Trebor, bibliotecar la Clinica de Psihiatrie a doctorului Eduard Pamfil⁴².

Această colecție a supraviețuit celui de-al doilea război mondial⁴³, Muzeul Banatului achiziționând cinci sculpturi Gallas după expoziția din 1965⁴⁴. La începutul anilor '80 muzeografi de la Oficiul Județean de Patrimoniu au inventariat peste 40 lucrări de pictură, grafică și sculptură aflate încă în proprietatea medicului Eugen Schuber, majoritatea acestor lucrări fiind creații ale artiștilor prieteni activi în Timișoara între cele două conflagrații mondiale (Podlipny, Gallas, Varga Berci), alături de opere create de artiști din Budapesta (Mednyánszky László, Márffy Ödön, Szüle Péter, Rátz Péter, Pirk János, Rotmann Mozart, Ruzicskay György, Liezen-Mayer Sándor), din Școala de la Baia Mare (Thorma János, Ziffer Sándor, Litzky Endre), din Cluj (Nagy István, Pintye Rudolf) și din Banat (Diószeghy László, Franz Ferch, Komlóssy Ferenc). La începutul anilor '80 dr. Eugen Schuber avea în colecție două lucrări de Ferenczy József, lucrarea *Peisaj cu dealuri*⁴⁵ realizată la Ferdinandsberg după primul război mondial⁴⁶ și expusă în anul 1973 cu ocazia retrospectivei Ferenczy și gravura *Lupta*⁴⁷, care ar putea fi identificată cu gravura *Luptători* de la nr. 122 din catalogul expoziției organizată de văduva artistului în 1926 la *Atheneum*.

Colecționarul de artă dr. Eugen Schuber împreună cu prima soție, care avea un real talent în arta recitării din poezia maghiară, au vizitat adesea o casă din cartierul Fabric, în care locuia Olga Suits (fig. 21), muză a pictorului Ștefan Szönyi (1913–1967) în perioada interbelică, model de frumusețe, având vocația cultivării unor prietenii de lungă durată cu artiști și colecționari de artă, ea însăși

³⁶ Kornis 2009, 216.

³⁷ Yvonne Szuhaneck Stoian, comunicare verbală, Timișoara, octombrie 2017.

³⁸ Colecția era accesibilă celor interesați de artă. Prof. dr. Virgil Feier, comunicare verbală, 14 decembrie 2011.

³⁹ *Masca poetului Ady Endre* – ghips, *Nud cu balalaică* – bronz, *Nud pe stâncă* – ghips, *Durere* – bronz, *Torso* (femeie ingenunchiată) – ghips, *Masca lui Endre Károly* – ghips, *Radio* – ghips spart, *Mama cu copilul* – ghips, *Madona cu pruncul* – ghips (spart) și *Mujic cu balalaica* – ghips (spart).

⁴⁰ Géza Kornis, născut în 1917, comunicare scrisă, 9 martie 2013.

⁴¹ *Peisaj cu dealuri*, ulei pe carton, 34,5 × 50 cm, *Natură statică cu mușcate*, ulei pe pânză, 90 × 69 cm și *Cireadă de vaci*, ulei pe pânză, 25 × 34 cm.

⁴² Robert Patera Trebor, născut în 1930, membru al Asociației Artiștilor *Romul Ladea* din Timișoara, comunicare verbală, 10 octombrie 2014.

⁴³ Miklóssik 2001, 23.

⁴⁴ *Nud cu balalaică*, bronz, datat 1928, nr. inv. 1795; *Durere*, bronz, datat 1930, nr. inv. 1796; *Tors ingenunchiat*, ghips patinat, datat 1927, nr. inv. 1797; *Mamă cu prunc*, ghips patinat, nr. inv. 1798, reproduș în revista *Helikon* din 1929; *Radio*, ghips, nr. inv. 1800.

⁴⁵ *Peisaj cu dealuri*, ulei pe carton, 50 × 34 cm, semnat dreapta jos cu brun Ferenczy, fără ramă, fișă FAE cu foto, nr. 5877 din 10.02.1981, redactată de Rodica Medeleț.

⁴⁶ Elena Miklóssik, comunicare verbală, Timișoara, 11 martie 2014.

⁴⁷ *Lupta*, acvaforte, 17 × 13 cm, fișă FAE cu foto, nr. 5875, din 10.02.1981, redactată de Rodica Medeleț.

fiind pasionată de artă și urmând studii de desen la clasa graficianului Podlipny Gyula. Casa Olgăi Suits era deschisă tinerilor artiști și cercului lor de prieteni: graficianul Podlipny Gyula, pictorul Szönyi Ștefan, arhitectul și pictorul Krausz Albert, sculptorul Andrei Orgonaș, ziaristul Dobrivoi Jovanović și graficiana Gal Anna.

Născută într-o familie mixtă (tatăl sârb, mama germană), poliglotă, Olga Suits (1911–1992) vorbea limbile sârbă, germană, maghiară, română, franceză și engleză, îndeplinind funcția de secretară la ILSA pentru baronul Hatvany Pál. Olga era pasionată de drumeții, muzică și teatru, jucând după al doilea război mondial în trupa de amatori a Teatrului Maghiar și devenind a doua soție a medicului psihiatru Eduard Pamfil. Pasiunea pentru echitație a împărțit-o cu pictorul Ștefan Szönyi, care a copilărit la castelul din Banloc, unde tatăl său era medic veterinar pentru caii conților Karátsonyi de Banloc și Beodra. Olga Suits a inspirat artiștilor prieteni diverse lucrări de pictură, sculptură și grafică, portretele ei fiind realizate de către pictorul și graficianul Ștefan Szönyi și sculptorul Andrei Orgonaș. Deși Olga Suits deținea mai multe sculpturi realizate de Gallas în ghips și bronz (*Durere, Salomea cu capul sfântului Ioan Botezătorul, Nud cu balalaică*), aceasta nu s-a numărat printre persoanele care au împrumutat muzeului lucrări pentru marea expoziție retrospectivă organizată în anul 1965, fiind însă prezentă printre colecționarii particulari care au colaborat cu Muzeul Banatului la expoziția Ferenczy din anul 1973 cu lucrarea *Peisaj de toamnă*, ulei pe pânză, 62,5 × 80 cm (fig. 22) și în anul 1974 cu ocazia expoziției retrospective Ștefan Szönyi. Patruzeci de ani mai târziu, când Muzeul de Artă Timișoara a organizat o expoziție dedicată artelor și culturii din Timișoara interbelică (2014), portretul Olgăi Suits realizat în 1939 de Ștefan Szönyi a fost lucrarea cu cel mai mare succes în rândul publicului (fig. 23). În colecția Olgăi Suits s-au aflat picturi și lucrări de grafică executate de Szönyi (*Autoportretul pictorului Ștefan Szönyi, Nud feminin culcat, Peisaj, Beatrice Amati*), busturile în ghips ale Olgăi realizate de Szönyi și Orgonaș Andrei, alături de picturi semnate de Ioan Isac, Krausz Albert și Diószeghy László.

După al doilea război mondial patrimoniul Muzeului Banatului a fost îmbogățit prin achiziții și donații cu lucrări de pictură și grafică Ferenczy, care s-au aflat în proprietatea unor persoane cunoscute în Timișoara interbelică, cum este cazul lui Borgida Sándor (1894–1965), care a locuit în cartierul Elisabetin, pe str. Doja la nr. 42, într-o

casă din moștenirea familiei Kimmel⁴⁸. Trei picturi executate de Ferenczy – *Munții pornesc, Peisaj* și *Fierărie* – și alte 12 lucrări din colecția Borgida Sándor au intrat în patrimoniul muzeului în anii '50–'60 ai secolului al XX-lea⁴⁹, oferind informații despre gustul și alegerile celebrului librar Borgida Sándor, activ alături de fratele său Ödön în librăria *Moravetz* din Timișoara⁵⁰: portrete și naturi statice ale unor artiști din Banat din secolul al XIX-lea (Ludwig von Bersuder, Sava Petrovici), dar, mai ales, lucrări ale artiștilor contemporani lui – Podlipny și Varga – care au fost expuse în vitrina și în sălile librăriei de pe str. 10 Mai (actuala str. 9 mai) din cartierul Cetate.

Muzeul Banatului a achiziționat din Consignație în anul 1952 lucrarea *Turnătorie* (nr. inv. 862), iar în 1956 pictura *Piață din Napoli* (nr. inv. 1238) din colecția lui Ion Simion din Timișoara⁵¹ și *Țărancă* (nr. inv. 881) de la Toth György⁵².

Grație politicii de achiziții a Muzeului Banatului în anii '50–'60 ai secolului al XX-lea, în perioada destrămării colecțiilor interbelice, în patrimoniul instituției sunt prezente 35 lucrări de pictură și grafică create de Ferenczy József, care între cele două războaie mondiale au aparținut

⁴⁸ Prof. dr. Emil Luzan, descendent al familiei Kimmel pe linie maternă, comunicare verbală, 8 octombrie 2014.

⁴⁹ József Ferenczy, *Munții pornesc*, ulei pe carton, nr. inv. 1253; Stevan Alexici, *Coborârea de pe cruce*, ulei pe carton, nr. inv. 1262; Albert Varga, *Înmormântare*, desen în sepia pe hârtie, nr. inv. 1263; A. Varga, *Studiu de bărbat*, datat Paris 1925, nr. inv. 1264; Ferdinand Gallas, *Portretul lui Albert Varga*, ghips, nr. inv. 1304, reproduș în revista *Banatul*, anul I, nr. 2, din februarie 1926; Ludwig von Bersuder, *Natură moartă*, ulei pe pânză, nr. inv. 1309; A. Varga, *Autoportret*, desen în creion, datat 1923, nr. inv. 1310; A. Varga, *În gară*, desen în creion, semnat dr. jos *Varga Dresden*, nr. inv. 1311; Sava Petrovici, *Portret de femeie*, ulei pe pânză, nr. inv. 1317; Sava Petrovici, *Portret de femeie cu pălărie*, ulei pe pânză, nr. inv. 1318; József Ferenczy, *Peisaj*, ulei pe carton, nr. inv. 1320; Julius Podlipny, *Doi bătrâni pe o bancă*, ulei pe lemn, nr. inv. 1674; J. Podlipny, *Tunel*, desen în cărbune, nr. inv. 1677; József Ferenczy, *Fierărie*, ulei pe pânză, nr. inv. 1685; J. Podlipny, *Fântână cu cumpănă*, ulei pe lemn, datat 1928, nr. inv. 1693.

⁵⁰ Tipografia *Iuliu Moravetz* este amintită de Nicolae Ilieșiu între cele 32 de tipografii care sunt active la Timișoara în perioada 1898–1914, iar în anul 1914, tipografia *Frații Moravetz* printre cele 17 stabilimente grafice ale orașului. Ilieșiu 2003, 245–248, Mochnacs 2013, 252–253.

⁵¹ În anul 1956 Ion Simion a vândut muzeului nouă lucrări de Corneliu Liuba, Ion Isac, Diodor Dure senior, Bottlik Tibor, Barabas Márton, Stevan Alexici și Ferenczy József. În anul 1964 Muzeul Banatului a achiziționat din aceeași colecție gravura pe oțel *Fată cu stridii*, nr. inv. 1706.

⁵² De la Toth Gy. Muzeul a cumpărat în anii '50 mai multe obiecte de artă decorativă și trei lucrări de Diodor Dure senior și Ion Isac.

unor colecționari din diverse comunități cultural-lingvistice ale orașului, oferind prin intermediul lor o vizită imaginară în lumea scriitorilor și artiștilor din Timișoara.

BIBLIOGRAFIE

Borghida 1957

Ștefan Borghida, *Sándor Ziffer – expoziție retrospectivă*, Muzeul Regional, Baia Mare (1957)

Ciupe 1980

Aurel Ciupe – expoziție retrospectivă, Muzeul de Artă al Republicii Socialiste România, Muzeul de artă Cluj-Napoca, mai-iulie 1980, Întreprinderea Poligrafică *Arta Grafică* (1980)

Ilieșiu 2003

Nicolae Ilieșiu, *Timișoara. Monografie istorică*, ediția a II-a revăzută, Ed. Planetarium, Timișoara (2003)

Kornis 2009

Geza Kornis, *Memorii*, în *Memoria salvată. II* (ed. Smaranda Vultur și Adrian Onică), Ed. Universității de Vest, Timișoara (2009)

Miklósik 2001

Elena Miklósik, *Colecții în colecția de artă a Muzeului Banatului*, catalog de expoziție, Ed. Brumar, Timișoara (2001)

Miklósik 2003

Elena Miklósik, *Ferdinand Gallas (1893–1949)*, Ed. Mirton, Timișoara (2003)

Miklósik 2006

Elena Miklósik, *Artă bănățeană interbelică*, Ed. Graphite, Timișoara (2006)

Mochnacs 2013

Thomas Remus Mochnacs, *Despre tipografiile și editurile timișorene*, în *Memorie și diversitate culturală la Timișoara. Meșteri de care ne amintim*, Ed. Brumar, Timișoara (2013)

Nemzeti Szalon 1906

Nemzeti Szalon 25-ik vidéki kiállításának katalogusa, Temesvár 1906. szept. 30. – okt. 7, ára 20 filler, Uhrmann, Temesvár (1906)

Nemzeti Szalon 1910

A Nemzeti Szalon harmadik Temesvári műkiállításának katalogusa, Gergely Miksa, Budapest (1910)

Petri 1992

Anton Peter Petri, Petri, Anton Peter, *Biographisches Lexikon des Banater Deutschtums*, Th. Breit Druck+Verlag GmbH, Marquartstein (1992)

Petrovici 2011

Vasile Petrovici, *Dicționarul colecționarilor de artă din România*, Ed. Corint, București (2011)

Podlipny-Hehn – Babeți 1983

Annemarie Podlipny-Hehn, Coriolan Babeți, *Julius Podlipny*, catalogul expoziției retrospective, Timișoara (1983)

Radu 1973

Stella Radu, *Expoziția retrospectivă a pictorului Ferenczy József (1866–1925)*, catalog de expoziție, Muzeul Banatului, Timișoara (1973)

Schöbel-Clonaru 1971

Doina Schöbel, Hariton Clonaru, *Ion Theodorescu-Sion*, Muzeul de Artă al R.S.R., Ed. Arta Grafică, București (1971)

Szekernyés 2013

János Szekernyés, *A magyarság emlékjelei a Bánságban*, Ed. Hangart, Timișoara (2013)

www.memoria.ro, accesat în 4 martie 2014, Arhiva de istorie orală a Fundației *A treia Europă*, interviu realizat cu ing. Ervin Sallo, născut în 1929, autor: Roxana Onică, 2003.

Fig. 1. Podlipny Gyula, Portretul lui Salló Ervin senior, colecție particulară / Portrait of Salló Ervin senior, private collection

Fig. 2. Krausz Albert, Portretul lui Salló Ervin senior, colecție particulară / Portrait of Salló Ervin senior, private collection

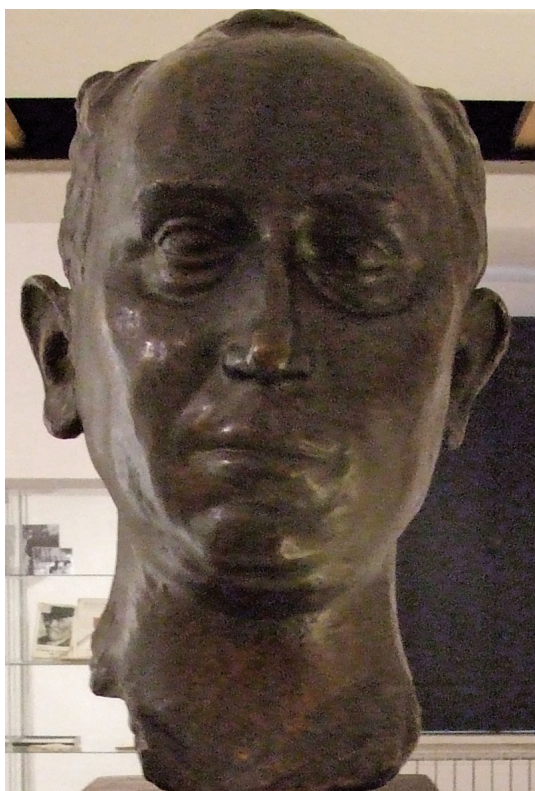

Fig. 3. Rubletzky Geza, Bustul lui Salló Ervin senior, colecție particulară / Portrait of Ervin senior, private collection

Fig. 4. Rubletzky Geza, Portretul doamnei Salló Beatrix Raimunda, colecție particulară / Portrait of Salló Beatrix Raimunda, private collection

Fig. 5. Krausz Albert, Portretul lui Salló Ervin junior, colecție particulară / Portrait of Salló Ervin senior, private collection

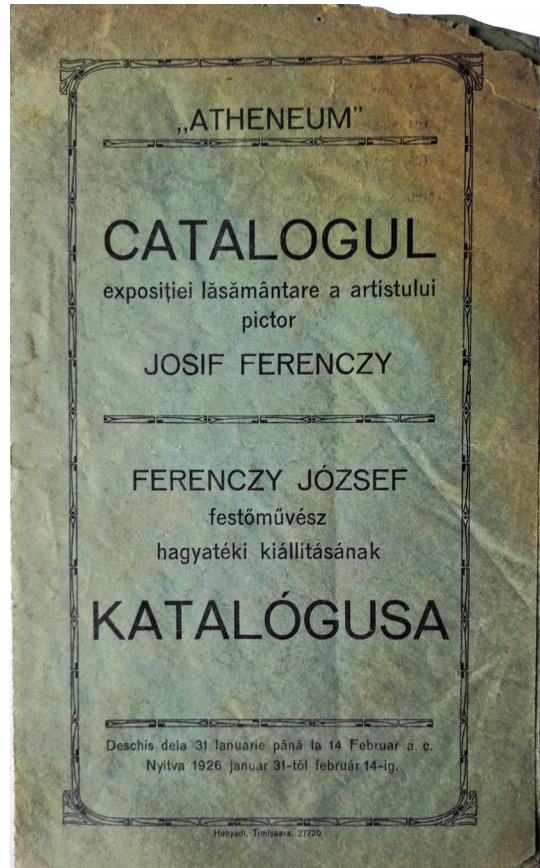

Fig. 6. Catalogul expoziției Ferenczy József din 1926, pag. 1 / The exhibition catalogue Ferenczy József from the year 1926, page 1

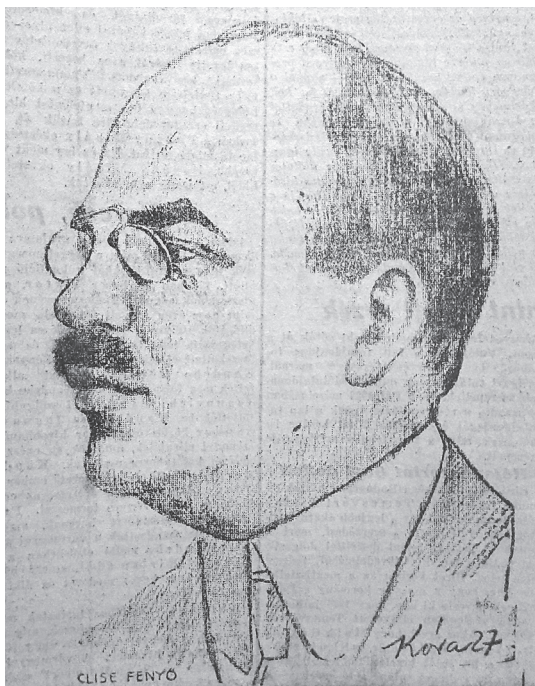

Fig. 7. Korá Korber Nándor, Portretul lui Pogány Mihály, reproduș în ziarul Temesvari Hirlap din 23 decembrie 1927 / Portrait of Pogány Mihály, published in the newspaper Temesvari Hirlap from 1927, 23 December

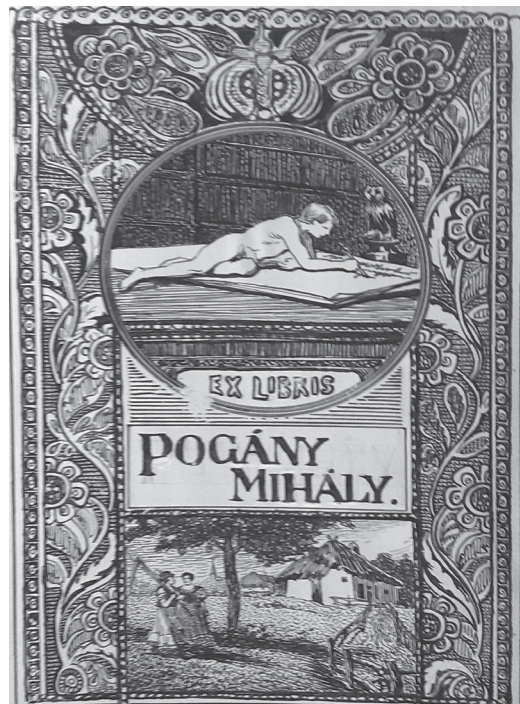

Fig. 8. Ferenczy József, Ex-libris Pogány Mihály, colecție particulară / private collection

Fig. 9. Novák Rezső, Portretul lui Pogány László copil, colecție particulară / Portrait of Pogány László as Child, private collection

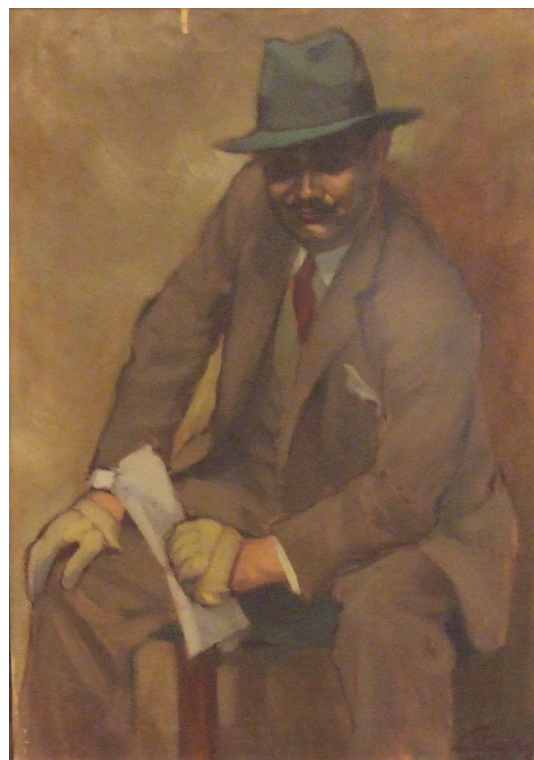

Fig. 10. Litteczky Endre, Portretul lui Pogány László, colecție particulară / Portrait of Pogány László, private collection

Fig. 11. Korá Korber Nándor, Portretul lui Pogány László, colecție particulară / Portrait of Pogány László, private collection

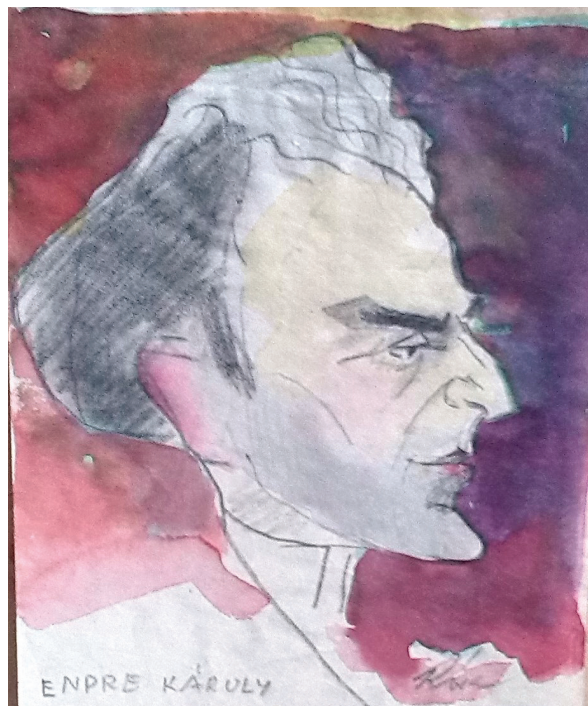

Fig. 12. Korá Korber Nándor, Portretul lui Endre Károly, colecție particulară / Portrait of Endre Károly, private collection

Fig. 13. Ferdinand Gallas, Bustul doctorului Moritz Schoenberger, Muzeul de Artă Timișoara / Portrait of the physician Moritz Schoenberger, Timisoara Art Museum

Fig. 14. Ferdinand Gallas, Bustul poetului Endre Károly, Muzeul de Artă Timișoara / Portrait of the poet Endre Károly, Timisoara Art Museum

Fig. 15. Ferenczy József, Portretul lui Fanny Kohn, colecție particulară / Portrait of Fanny Kohn, private collection

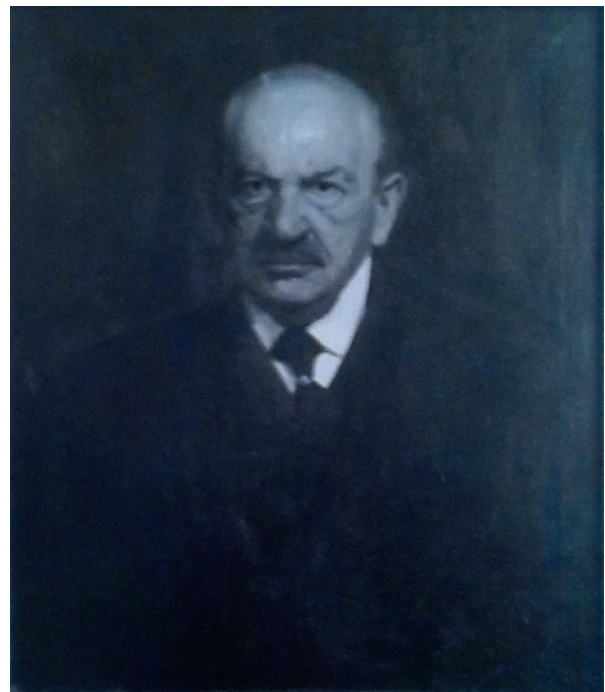

Fig. 16. Oskar Szuhaneck, Portretul lui Adolf Kohn, fotografie atelier Pittoni, înainte de intervenția de decupare / Portrait of Adolf Kohn, photograph Pittoni, before restoration

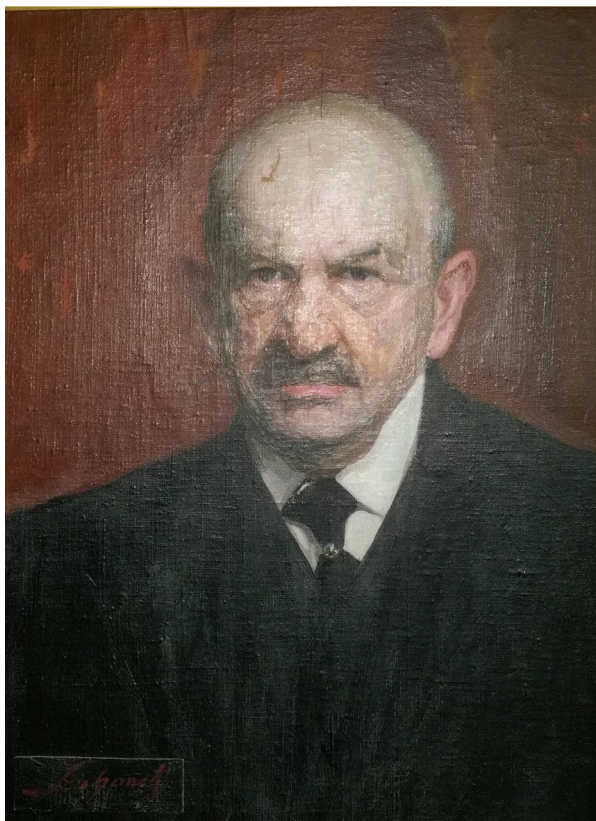

Fig. 17. Oskar Szuhaneck, Portretul lui Adolf Kohn, după intervenția de decupare, colecție particulară / Portrait of Adolf Kohn, after restoration, private collection

Fig. 18. Oskar Szuhaneck, Portretul Eugeniei/Jenny Mann, născută Kohn, colecție particulară / Portrait of Eugenia/Jenny Mann, born Kohn, private collection

Fig. 19. Varga Albert, Portretul lui Mann Ferenc, colecție particulară / Portrait of Mann Ferenc, private collection

Fig. 20. Varga Albert, Autoportret, colecție particulară / Selfportrait, private collection

*Fig. 21. Olga Suits, fotografie, atelier Roth
/ Olga Suits, photograph, Roth*

*Fig. 22. Ferenczy József, Peisaj de toamnă, colecția
Olga Suits / Autumn Landscape, Olga Suits collection*

*Fig. 23. Ștefan Szönyi, Portretul Olgăi Suits,
1939, colecția Olga Suits / Portrait of Olga
Suits, 1939, Olga Suits collection*

